

חקר דבר

וכבד מלכים חקר דבר (משלי כה ב)

--- כבוד דברי תורה שנמשלו במלכים שנא' בי מלכים ימלוכו לחקור דבר (ב"ר ט א)

הרב ישראל דנדרוביץ

מגיד שיעורי תלמוד הירושלמי בקול הדף
מכון דרכי שמחה, ערד

'סוד אריכות הימים' בתלמוד הירושלמי לאור תורת החסידות

מדוע נפטר רבינו האדמו"ר הישפת אמת מגור זיע"א בגיל צעיר? בספר שיצא לאור באותה שנה אנו מוצאים כי בשעת ההלוויה גילה האדמו"ר הי'אבני נזר מסאכאטשוב את סוד הדבר. הי'אבני נזר לשיטתו גם פירש כך את תשובתו המסתורית של חמיו רבינו השרף מקאצק זיע"א, תשובה שהצילה את הי'אבני נזר מערש דווי.

מעניין להווכח כי הישפת אמת עצמו, בחיבורו על התורה, כבר כתב רעיון זה אשר הוא למעשה התשובה החסידית לשאלת תז"ל 'כמה הארכת ימים'.

כמעט באותם מילים הספידו חכמי התלמוד הירושלמי את רבי בון, האמורא הארצישראלי הצעיר בן ה-28, ובכך הסבירו את פטירתו בדמי ימיו.

מדוע הפחיתו חכמים בערך מצוות 'כיבוד אם' שקיים רבי טרפון, ומאיזה סיבה כינה רבי יונה את רבי גוריון בתואר 'איש קטן'. שני סיפורים שלכאורה הינם חסרי פשר בתלמוד הירושלמי וכיארם במשנת החסידות.

המחבר מביא מפי השמועה גילוי מדהים שנשמע בשעת ההלוויה מפיו של האדמו"ר הי'אבני נזר מסאכאטשוב זצ"ל על סיבת פטירתו של הישפת אמת בגיל כה צעיר.

כך הוא כותב:

"שמעתי כי בהיות הגאון הקדוש מסאכטשוב שיחיה בגור, ביום רביעי בפרשת בא, הי' לחודש שבט שנה זו, על הלוויה של אדמו"ר הגאון הקדוש מגור זיע"א, דיבר בשבח הנפטר² ואמר שהשלים עבודתו במשך ימי חייו עד שלא היה לו עוד עבודה בעולם הזה.

שהשלים עבודתו במשך ימי חייו

שנת תרס"ה היתה שנה קשה לעדת חסידי גור בפרט ולעולם החסידי והתורני בכלל. לפני מאה ואחת שנים בדיוק, ביום ה' לחודש שבט נתבקש רבינו כ"ק מרן האדמו"ר הישפת אמת מגור זיע"א לישיבה של מעלה, והוא בן חמישים ושמונה שנים בלבד.

באותה שנה הופיע בעיר פיעטרקוב ספרו של רבי אברהם שמחה בונם חיים מיכלזון בנו של הרב הנודע מפלונסק, ויקרא שמו 'שמן הטוב'.

1. עמוד 94, סיפורים אות פז.

2. מקור נדיר מספר לנו על אמרה נוספת שהגיד הי'אבני נזר בהלווית הישפת אמת. בקונטרס 'לקוטי קול שמחה' שנדפס

כתיב⁵: "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בהר הזה על גבול ארץ אדום לאמר. יאסף אהרן אל עמיו כי לא יבוא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר מריתם את פי למי מריבה".

על נתינת טעם זו לפטירתו של אהרן מן העולם - 'כי לא יבוא אל הארץ' - מתחבט ה'שפת אמת' בשאלה מושכלת: האם באותו זמן עדיין נותרו לאהרן הכהן שנות חיים. אם אכן כבר מלאו ימיו ושנותיו של אהרן הכהן ובין כך כבר הגיע זמנו לעזוב את העולם הזה, הרי שאין סיבה להוסיף לפטירתו את הטעם שעקב חטא מי מריבה הוא אינו יכול לבוא אל הארץ.

אם נאמר שעדיין נשאר אהרן הכהן שנות חיים לא מנוצלים, כיצד יתכן שהוא יסתלק מן

וסיפר כי המגיד הקדוש מקאזניץ אמר כי ישנם צדיקים שמשלימים עבודתם בקודש בזה העולם ומגיע זמנם להסתלק, אכן הם ממציאים להם עצות כי יהיה להם עבודה מחדש, ובזה יאריכו ימי חייהם עלי אדמות. הגאון בעל הפלאה גם כן השלים עבודתו ונתן עצה לנפשו כי נעשה רב בפרנקפורט דמיין מחוץ למדינה ונתחדש לו עבודת הבורא³, ואני נתתי לי עצה אחרת⁴ - כן סיים המגיד הקדוש בלשונו הטהור".

האם נותרו לאהרן הכהן שנות חיים

עצה נפלאה זו כסגולה לאריכות ימים היתה גלויה וידועה לפני רבינו ה'שפת אמת', והוא אף השתמש בה כדי לתרץ קושיה עצומה אודות זמן פטירתו מן העולם של אהרן הכהן.

בסוף ספר 'קול שמחה' להר"ב מפרשיסחא במהדורת ניו יורק בשנת תשט"ו, מביא המלקט "דבר זה אמר הרה"ק מסאכאטשוב ז"ל בהיותו בהלוית ה'שפת אמת' זי"ע הרב הקדוש אדמו"ר מגור זצלה"ה" - "בגמרא (ברכות נו.) : 'הרואה הספד בחלום בידוע שכעסו עליו מן השמים ופדאוהו'. ואמר הרבי ר' בונם זי"ע הפירוש דבאמת קשה איך אנו בוכים על איש גדול שנסתלק מן העולם הזה, דילמא זאת היא לטובתו שילך לעולם האמת ויתעלה שמה. וזה כוונת המאמר 'הרואה הספד בחלום' על איש שמבינים שההספד עליו הוא רק חלום ודמיון בעלמא, כי באמת אין אנו צריכים לספוד עליו כלל, 'בידוע שכעסו עליו מן השמים' היינו שהיה הקפדה וכעס בשמים בעבור הצדיק הנפטר שאיש כזה יהיה בעולם השפל, ופדאוהו' מן השמים שילך לקץ הימין ויתעלה שמו, כי שם ביתו".

(ולמעשה, שלשון הגמרא לפנינו הוא: "הרואה הספד בחלום מן השמים חסו עליו ופדאוהו". עוד יצוין שרעיון זה מובא בשינוי מה מהגירסא דלעיל בספר 'תורת שמחה' (אות רפא) ובספר 'שיח שרפי קודש' (ח"א אות קכו), וראה שם שאת הרעיון הזה הגיד ה'אבני נזר' בשם הרבי ר' בונם בהיותו בהלווית רבינו ה'חידושי הרי"ם' זי"ע"א, ולא בהלווית ה'שפת אמת' כמופיע כאן).

ועוד בענין אמרות ה'אבני נזר' על פטירת ה'שפת אמת': ידוע כי החולי שממנו לא קם ה'שפת אמת' היה נדיר ולא מוכר בימיו. בעיתון הפלס (חוברת נג) שיצא לאור בחודש פטירת ה'שפת אמת' אנו קוראים את הדיווח הבא: "והפרופיסור הישיש באראנאווסקי הודה ולא בוש לאמר כי מימיו לא באה לפניו מחלה כזו".

בספר 'ראש גולת אריאל' (ח"א עמוד קנו) מובא שה'אבני נזר' הסביר מפני מה חלה ה'שפת אמת' במחלה בלתי מצויה, שכן אמרו חז"ל (ב"ק צב.): "המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה". והלא ה'שפת אמת' התפלל וביקש רחמים בעד המוני חסידים שיתרפאו ממחלות שונות, ומן הדין היה שהוא ייענה תחילה, אלא שעל מחלה נדירה זו לא התפלל מעולם, כי איש מן החסידים עוד לא חלה בה, ולכן נגזר עליו לחלות דווקא בה כשהגיעה שעתו להתבקש בשיבה של מעלה.

3. הגה"ק רבי פנחס הורביץ זי"ע"א בעל ה'הפלאה' נולד בערך בשנת ת"צ, ועלה על כס הרבנות בפרנקפורט בשנת תקל"ב בהיותו בגיל ארבעים ושנים, ונלב"ע בשנת תקס"ח. לא מצאתי סימוכין נוספים יוצאים ממקום אחר לכך שרבנותו בפרנקפורט באה על כך שהשלים את עבודתו בעולם הזה.

4. בגירסא זו לא מופיע מהי העצה שנתן לעצמו המגיד מקאזניץ כדי להאריך את ימי חייו ב'עבודה מחדש'. בהמשך דברינו נביא את הגירסאות האחרים שבהם מופיעה עצתו של המגיד.

5. במדבר כ כג-כד.

- "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה"⁹, פחות או יותר. אולם מגלה לנו ה'שפת אמת': "באמת זמנו של אדם הוא כשכבר פעל בעולם העבודה שנצרך לו לתקן ולקיים המצוות השייכים אליו" - מן השמים דורשים מן האדם להספיק את העשייה האינדבידואלית שנקבעה עבורו; לתקן את מה שהוא צריך בעולם; ולקיים את המצוות השונות השייכות אליו.

מכסה רוחנית זו שעל כל אדם להספיק יש לה שיעור למעלה ואין לה שיעור למטה. ישנה כמות שנים מקסימלית המוקצבת לאדם שבה עליו לסיים את הנדרש ממנו. אם ח"ו תמו שנותיו ועבר זמנו והוא עדיין לא השלים את המכסה, הרי זה בבחינת "מעוות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות"¹⁰ וכמה גדולה הרחמנות על נשמתו הדרויה.

מאידך גיסא, המקדים ומסיים לפעול בעולם את כל העבודה שנצרך לו לתקן, נמצא שאין לו יותר מה לפעול בעלמא הדין, ומתבקש הוא לישיבה של מעלה.

זהו שאמר הכתוב כלפי אהרן הכהן שהסתלקותו מן העולם היא עקב כך שלא נכנס לארץ ישראל. שכן אם היה נכנס, הרי שהיו עליו משימות רוחניות נוספות במצוות התלויות בארץ, וכדי ליישמן היה מוסיף לחיות. ברם עתה שעקב חטא

העולם קודם זמנו. איסור ה'אין כניסה' לארץ ישראל שהוטל על אהרן הכהן אינו מוכרח שיביא יחד עמו גם את פטירתו, שהרי כמובן יכול אהרן הכהן להמשיך ולחיות עלי אדמות מחוץ לארץ ישראל.

בלשוננו של ה'שפת אמת'⁶:

"ויש להקשות ממה נפשך: אי לא הגיע זמנו להסתלק מן העולם, וכי בעבור שלא יבוא חיסר השם יתברך משנותיו, והלא אמרו חז"ל⁷ 'שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום' כו'. ואי הגיע זמנו אין צריך לטעם כי לא יבוא".

זמנו של אדם הוא כשכבר פעל בעולם העבודה

איהו דקא מותיב לה איהו נמי מפרק לה. וכך כותב ה'שפת אמת' ב'שוב תמיהתו':

"אבל באמת זמנו של אדם הוא כשכבר פעל בעולם העבודה שנצרך לו לתקן ולקיים המצוות השייכים אליו"⁸, ולכן בקשו משה ואהרן לכנוס לארץ ישראל לקיים מצוות התלוין שם, ולכן אם היה מוכן לכנוס לא היה זמנו להסתלק עדיין, רק כי לא יבוא וממילא כבר שילם עבודתו כנ"ל".

לימדנו רבינו הגדרה מחודשת במהות החיים הנקצבים לו לאדם. בפשטות מקובל לחשוב שנקצב לאדם לחיות סך מסוים של שנים

6. פרשת חקת, שנת תרל"ט, ד"ה בפסוק יאסף.

7. ר"ה דף יא.

8. ענין זה שאורך חיי האדם בעולם הזה נקבעים לפי מכסת העבודה שהוקצבה לו מן השמים, ראה מה שכתב בזה ה'אור החיים' הקדוש (בראשית מז כח) והוסיף לבאר בזה מה שמצאנו שבדורות הראשונים האריכו ימים ושבעו חיים וכיום נשתנו הטבעים.

9. תהלים צ י.

10. קהלת א טו.

אמת' לאחיו רבי משה בצלאל אלטר הי"ד: "לאבא היתה אריכות ימים".

לשמע דברים אלו נרעש רבי משה בצלאל ולא הבין פשר כוונתו: "הרי עוד לא מלאו לאבא נ"ח שנה והיכן אריכות ימים שלו".

הוסיף ה'אמרי אמת' ופירש לאחיו: "אריכות ימים היינו שהיו לו ימים ארוכים¹². היום התארך אצלו, הרי הוא למד במשך היום הרבה מאוד שיעורים בתורה עם הבנים ועם הנכדים"¹³.

לכשתמצי לומר הרי שהן הן הדברים שבהם הספידו את האמורא רבי בון בר חייא בתלמוד הירושלמי¹⁴: "יגע רבי בון בתורה לעשרים ושמונה שנה מה שאין תלמיד וותיק יכול ללמוד למאה שנה". המספידים הדגישו שלמרות פטירתו המוקדמת של רבי בון הוא זכה לאריכות ימים. הא כיצד, כיון שימיו היו ארוכים והספקיו בתורה היו פי כמה וכמה מיכולתם של תלמידים ותיקים.

יתרה על זאת מיידעים אותנו רבותינו המפרשים מכבשי דרחמנא שנתגלו כאן בדברי הירושלמי: יגיעתו המיוחדת של רבי בון היא זו שקיצרה את ימיו. אם בעשרים ושמונה שנותיו, הספיק ר' בון כדי לימוד של מאה שנה, הרי שכבר

מריבה נגזר עליו שלא יכנס לארץ ישראל, ואת משימותיו הקודמות הוא כבר השלים, הרי שהגיע זמנו להאסף אל עמיו.

תוכנה נפלאה זו של רבינו ה'שפת אמת': "זמנו של אדם הוא כשכבר פעל בעולם העבודה שנצרך לו לתקן", היא שנמלצה עליו לאחר פטירתו על ידי האבני נזר: "שהשלים עבודתו במשך ימי חייו עד שלא היה לו עוד עבודה בעולם הזה".

היה לו אריכות ימים

כהשלמה לדברי ה'אבני נזר' בשבחו של רבינו ה'שפת אמת' זיע"א ראוי להעתיק את מה שכתב בנו של רבינו, כ"ק מרן האדמו"ר ה'אמרי אמת' זיע"א אל החסיד הנודע רבי משה'לי וואלער ז"ל¹¹:

"מכתבין אני מקבל, ויכול להיות כי בלבך עלי שאינני משיב, דע כי עיתותי ספורות. וזוכרני שהגדת לי בשם רבי סנדר באמץ נ"ו על אמוז"ל כי היה לו אריכות ימים. ואמר דרך צחות כי היום הספיק לו לכל הדברים".

ועוד באותו ענין. בשנת תשמ"ד בעת שהות נכד רבינו ה'שפת אמת', כ"ק מרן האדמו"ר ה'לב שמחה', בעיר קיסריה, הזכיר בתוך אמרות קדשו כי לאחר הלווית ה'שפת אמת' אמר אביו ה'אמרי

11. 'מכתבי תורה' סימן פב.

12. חסידים היו רגילים להסמין לדברי ה'אמרי אמת' את הכתוב (יהושע כד לא): "וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע", ואת דרשת חז"ל במסכת שבת (דף קה:): "ימים האריכו שנים לא האריכו". דורשי רשומות הראו באצבע על דבר מפליא שיום ההילולא של רבינו ה'שפת אמת' חל בדיוק ביום פטירת אותם הזקנים - ה' שבט, וכמבואר בשו"ע (או"ח סי' תקפ סעי' ב וע"ע בא"ר שם). מאמר בענין זה פרסם ר"י בוקצין תחת הכותרת 'שפת אמת תכון לעד' בחוברת מיוחדת (אשר י"ל כהוספה לעיתון 'המודיע') למלאות מאה שנה לפטירת ה'שפת אמת'.

13. השהו 'לב שמחה' (פרשת קרח תדש"ם): "בברכת החודש מבקשין שתחדש עלינו את החודש הזה וכו' ותתן לנו חיים ארוכים וכו'. וכפשוטו מה ענין בקשה זו לברכת החודש כאשר מבקשין על החודש הזה. רק הענין ע"ד שאמר כ"ק אמוז"ל לדודי הרה"ק ר' משה בצלאל ז"ל אחר הלויית כ"ק ה'שפת אמת' ז"ל, לאבא ז"ל היה אריכות ימים, ימים ארוכים ימים גדולים, ופי' שאריכות ימים היינו שהימים ארוכים ומלאים, שניצל את הזמן ואת הימים בשלימות. כמו כן מבקשים ותתן לנו חיים ארוכים, שיהיו החיים ארוכים ומלאים, שהזמן ינוצל במלואו, חיים ארוכים שהימים יהיו בחיות, על זה הבקשה בברכת החודש שימי החודש יהיו בחיות ארוכים ומלאים כנ"ל, ועוד האריך שם בזה.

לפנינו הרחבנו את הדברים לפי מה שסיפר נכדו של רבינו, כ"ק מרן האדמו"ר ה'בית ישראל' זיע"א, להאדמו"ר ה'אמרי חיים' מויזניץ זצ"ל, וכמובא בספר 'ראש גולת אריאל' חלק א עמוד קנו.

14. מסכת ברכות פ"ב ה"ט.

רבי לשיטתו

הסבר מדהים זה שנתן האדמו"ר ה'אבני נזר' על פטירת רבינו ה'שפת אמת', הציל בעבר את חייו של ה'אבני נזר' עצמו. בספר 'אביר הרועים'¹⁸ מסופר:

"ופעם אחת כשהיה רבינו הקדוש [רבי אברהם בורנשטיין מסאכאטשוב, ה'אבני נזר'] זצ"ל עוד עלם קטן ביותר חלה, ונסע אביו זצ"ל לקאצק והזכירו לרפואה שלימה לפני רבו הקדוש זצ"ל, ושיבח אותו אביו לפניו איך שנפשו חשקה מאוד בתורה ולומד בהתמדה נפלאה.

וענהו העיר וקדיש הרבי מקאצק בזה הלשון: "אויך מיר געלערענטט"¹⁹. ונתבהל אביו מאוד מזה כי היה נראה בעיניו כאילו הוא ח"ו עוד מקטרג על לימודו. ובבואו לביתו כבר היה בנו העלם חוזר לבריאותו. וביקש העלם הקדוש מאביו שיאמר לו מה שאמר לו הרבי הקדוש מקאצק כשהזכיר אותו לפניו לרפואה שלימה. ומתחילה לא רצה לומר לו כלום. אך כשהפציר בו למאוד אמר אליו: תאמין לי שגם אני איני מבין מה שאמר לי, ואז הפציר בו עוד יותר שיאמר לו, ואמר לו.

ויהי בשמוע העלם העילוי דבריו הקדושים, אמר לאביו: איני יודע למה אין אתה מבין דברי הרבי, הרי הם ממש

פעל בעולם את כל העבודה שנצרך לו לתקן עד שלא נותרה לו עוד עבודה בעולם הזה¹⁵.

נפלא הדבר שרעיון חסידי זה, שהבאנו עתה בשם ה'אבני נזר' וה'שפת אמת' ובהמשך נביא לו מקורות נוספים, אנו מוצאים את מקורו טהור בדברי התלמוד הירושלמי. להלן נביא קטעים נוספים בתלמוד הירושלמי שרעיון זה שופך עליהם אור חדש ובהיר, והרי זה כ'ירושלמי לשיטתו'.

זריז ונפסד

ברכות השנים השמייע דברים דומים האדמו"ר רבי ישראל מטשורקוב אחר מיטתו של הגאון הנודע רבי מאיר שפירא ראש ישיבת חכמי לובלין ומחולל רעיון לימוד הדף היומי, שנסתלק מן העולם כשהוא בשיא פריחתו:

"בתוך כך פתח ודיבר בשבחו של רבינו [רבי מאיר שפירא] וגדלות רוחו, לבסוף אמר: חז"ל אומרים¹⁶ 'יש זריז ונפסד' והדברים אמורים גם כלפי צדיק שבא לעולם כדי לתקן את דורו בענינים שהוטלו עליו, ויש מי שממהר ומתקן את כל מה שצריך במהירות, ועל ידי זה מפסיד ונוטלים את נשמתו מן העולם.

רבי מאיר שפירא פעל ותיקן את כל מה שהוטל עליו לתקן בעולם במספר שנים מועטות, ולכן נסתלק מן העולם צעיר לימים"¹⁷.

15. מפרש הירושלמי הקדמון רבי שמואל יפה אשכנזי בספרו 'יפה מראה' (שנדפס לראשונה בקושטא בשנת שמ"ז. ברכות שם) דן בענין זה בארוכה: "קשה שנראה שבא לתרץ טעם למותו בקוצר שנים לומר שאינו מפסיד בזה, אחר שזכה בזמנו כאחרים בכל שנותיהם. וזה אינו מספיק דמכל מקום יש לו תרעומת דאילו חי יותר היה יגע יותר ומשיג יותר שלימות ונמצא שהפסיד במותו. ושמעתי שמוהר"ר שמואל סבע ז"ל השיב שמאחר שיש לשכל האנושי גבול יעמוד אצלו (כמ"ש הרב בח"א פל"א) לא היתה תועלת לו בתוספות החיים כי כבר השיג כל מה שבחקו להשיג", ועיי"ש שגמגם בזה והביא פירוש אחר.

את דברי ה'יפה מראה' בשם מהר"ש סבע הביא ה'נודע ביהודה' בספרו 'ציון לנפש חיה' (ברכות יז. ד"ה כי הוה מסיים) והוסיף בזה על דרך הדרוש. ועוד יעוין בספר 'מאורות המהרש"א' (ואנונו. ח"א עמוד קפב).

ולולי דמסתפינא הייתי מוסיף ומפרש בענין זה מקרא שכתוב (קהלת ז טו): "יש צדיק אובד בצדקו ויש רשע מאריך ברעתו", שהצדיק מקדים ונאבד מן העולם הזה מחמת צדקו שהקדים והשלים עבודתו בעולם, ואילו הרשע מאריך ימים בעולם מחמת רשעו, שהוא אינו מזדרו להשלים עבודתו בעולם.

16. פסחים דף נ.:

17. ספר 'ישיבת חכמי לובלין' לרד"א מנדלבוים חלק ב עמוד שסז.

18. אות לה.

19. "הגם זה נחשב ללימוד".

כן כוונת הרבי שצריך אני לחיות ללמוד תורה כיון שאין זה עדיין נחשב לימוד.

והתפעל אביו מאוד מדבריו ומעומק שכלו, וכאשר היה אביו אחר כך בקאצק נתגלגל הדבר שהיה יכול לפני העיר וקדיש זי"ע ואז עשה העיר וקדיש תנועה גדולה ואמר בלשון חידוש: "ער ווייסט שוין מיינע כוונות אויך" ²³ זיע"א" ²⁴.

בר נש זעיר

עם ביאור יקר זה שנתן ה'אבני נזר' בדברי התלמוד הירושלמי במסכת קידושין, נוכל לבאר היטב

דברי הירושלמי קידושין, אהא דאיתא בש"ס דילן ²⁰: "רבי טרפון הוה ליה ההיא אימא דכל אימת דהות בעיא למיסק אפוריא גחין וסליק לה וכל דהות נחית נחתת עלויה, אתא וקא משתבח בי מדרשא, אמרי ליה: עדיין לא הגעת לחצי כיבוד". והביא שם המהרש"ל דבירושלמי איתא שלא היה רבי טרפון משבח את עצמו, אלא רבי טרפון חלה ונכנסו לבקרו, אמרה אמו לחכמים התפללו על רבי טרפון בני שהוא נוהג בי כבוד, אמרי לה עדיין לא הגיע לחצי כיבוד, עכ"ל ²¹. והפירוש כיון שלא קיים עדיין כראוי מצות כיבוד, אם כן צריך עוד לחיות לקיים יותר כראוי ²². וזה היה גם

20. קידושין לא:.

21. זה לשון הירושלמי במסכת קידושין פ"א ה"ז: "אמו של ר' טרפון ירדה לטייל לתוך חצירה בשבת ונפסק קורדייקין שלה, והלך רבי טרפון והניח שתי ידיו תחת פרסותיה, והיתה מהלכת עליהן עד שהגיעה למיטתה. פעם אחת נכנסו חכמים לבקרו, אמרה להן [אמן]: התפללו על טרפון בני שהוא נוהג בי בכיבוד יותר מדאי. אמרין לה: מה הוא עביד לך, ותניית להון עובדא. אמרין לה: אפילו הוא עושה כן אלף אלפים אדיין לחצי הכיבוד שאמרה התורה לא הגיע", והובא חלקו בתוס' (קידושין לא: ד"ה ר' טרפון).

22. תירוץ זה הובא בספר 'דרך שיחה' (ב"ב תשס"ד. עמוד רפא) בשם ה'חפץ חיים': "וכבר תמהו כי בשעה שאדם שרוי בצרה גדולה וזקוק שיעוררו עליו רחמים, הכיצד מנסים חכמים להקטין את זכויותיו. ובשם ה'חפץ חיים' הובא שאמר כי רבי טרפון לא בא לעולם אלא כדי להשתלם במצות כבוד אם, ומאחר שכבר השלים מצותו יתכן שכבר הגיעה שעתו להסתלק מן העולם, לפיכך הקטינו בכוונה תחילה את ערך כיבודו, שיהא משמע שטרם השלים את יעודו בעולם הזה, וכי יש לו עוד על שום מה לחיות". אלא שלא מצאתי היכן הובא דבר זה בשם ה'חפץ חיים'.

תירוץ מקורי על גוף השאלה הובא בספר זה בשמו של הגר"ח קנייבסקי שליט"א: "היו צריכים לומר לה כדי שתדע את האמת", ואם קבלה הוא נקבל אלא שבעניי לא זכיתי להבין מדוע אכן היתה אמו צריכה לדעת את האמת. 23. "היודע הוא אף את כוונותי".

24. גירסא שונה במקצת לסיפור זה מצאתי בהקדמת הספר 'אהל תורה' (לקט תורות רבינו כ"ק מרן האדמו"ר מ"מ מקאצק. לובלין תרסט) בשם הגאון ה'כלי חמדה': "ונציג לדוגמא סיפור אחד ממרן הגה"ק שר התורה רשכבה"ג וכו' מוה"ר אברהם מסאכטשוב זצוק"ל בעל 'אבני נזר', חתן מרן האלקי אדמו"ר מקאצק זי"ע. (ונודע לנו סיפור זה על ידי תלמידו הרב הגאון הגדול מו"ה מאיר דן נ"י האבדק"ק דוואהרט, בעמח"ס 'חמדת ישראל' על ספר המצוות להרמב"ם וספר 'כלי חמדה' על התורה). שאמר האדמו"ר מסאכטשוב שיגע מאוד למצוא פתח על שלושה דיבורים שאמר מרן האלקי זי"ע בלשון אשכנז. ומעשה שהיה כך היה: בעת שהיה סמוך עוד האדמו"ר מסאכטשוב על שולחן חתנו הלא הוא מרן האלקי [מקאצק] זי"ע, נפל למשכב במחלה רבה מאוד, עד כי הרופאים אמרו נואש ח"ו, ומרן האלקי ז"ל לא שם עיניו עליו כלל, עד שכמעט היה נדמה לכל באי ביתו שזאת אינו נוגע לו כלל, לכן הודיעו [לאביו] הגה"ק מביאלע זצוקלה"ה כי יבוא לקאצק לעורר לב מרן האלוקי זי"ע.

וכאשר בא לקאצק לקודש פנימה בכה מאוד לפניו שיתפלל על בנו היקר שיקום מחליו, והזכיר לפניו מהפלגת תורתו אשר היתה לנס. והשיב לו מרן האלקי זי"ע בזה הלשון: "אויך מיר גילערנט" - "גם זה לי לימוד". ונבהל אביו מאוד מתשובתו הקדושה הלזו וכחידה סתומה וחתומה היתה בעיניו. ולאחר כן כשעזר השי"ת וקם מחליו וסיפר לו אביו הגה"צ את דברי מרן האלוקי זי"ע שאמר עליו בעת מחלתו, היה גם בעיניו לפלא גדולה ולא ידע פשר דבר, כי היתכן כי בעת צרה גדולה כזו אשר בא אליו אביו לעורר רחמים עליו עוד יאמר כדברים האלה.

קטן אתה - "בר נש זעיר" ואין לומדים הלכה ממעשיו של אדם קטן.

כאן מסתיים הסיפור בתלמוד הירושלמי. במדרש רבה²⁶ מופיע סיפור זה בגירסא אחרת, אולם במאמרינו הנוכחי נדון בסיפור לפי גירסת התלמוד הירושלמי.

על שום מה

הירושלמי איננו מוסיף לספר על דבר או חצי דבר שנאמרו בפגישה זו, אם היא המשיכה בכלל אחרי דברים קשים אלו שהוטחו בפניו של רבי גוריון. והרי אנחנו תמהים ולא מבינים: קיתון זה ששפך רבי יונה על רבי גוריון, לשם מה הוא בא.

יגעתי לחפש בספרי האחרונים מי שיבהיר לי פירושו של סיפור מופלא ותמוה זה, ולא מצאתי כי אם את הגאון רבי ישכר תמר בספרו היקר 'עלי תמר', שנתחבט בחלק מהשאלות שיוכאו מיד.

ההגיון הפשוט אומר שרבי יונה בבואו להראות פנים לרבי גוריון כאבלו עשה זאת כדי

סיפור מופלא ותמוה ביותר אשר גם אותו מספר לנו התלמוד הירושלמי בסוף מסכת מועד קטן²⁵:

"רבי יונה סלק לגבי רבי גוריון. נפק לגביה לביש סנדלוי. אמר ליה: מה את סבר דילפינן עובדא מינך, לא ילפון עובדא מן בר נש זעיר".

מעשה שהיה כך היה: רבי גוריון היה אבל ל"ע. ביום השבת שבתוך ימי האבלות, עלה וכא רבי יונה אל רבי גוריון האבל כדי להראות לו פנים. מששמע רבי גוריון על האורח החשוב הממשמש ובא אליו, החליט לכבדו ויצא לקראתו לקבל את פניו.

הלכה מוסכמת היא על הכל שמותר האבל בנעילת הסנדל בשבת, ויש אומרים שאפילו חיוב יש בדבר, כדי לא להראות אבילות בפרהסיא בשבת (וכמנז'ר בסוגיית הירושלמי ס"ט). כיון שכן, יצא רבי גוריון לקראת רבי יונה כשהוא נועל סנדליו.

כשראה רבי יונה את רבי גוריון נועל סנדליו, קרא אליו: וכי חושב אתה שבכך שנעלת סנדליך נלמד ממך הלכה למעשה לנהוג כמוך ולהתיר לאבל נעילת הסנדל בשבת? לא ולא! אדם

ואמנם אחר זמן בעת שלמד ירושלמי קידושין האיר ה' את עיניו להבין כוונת חותנו מרן האלוקי זי"ע. דאיתא שם: פעם אחת נכנסו חכמים לבקרו, א"ל התפללו על טרפון בני וכו' שבאמת תימה גדולה מאוד האיך הקטינו חכמים כל כך זכות המצוה, ובפרט בעת שהיה צריך שהמצוה תגן עליו.

ואמר דכוונתם היתה על פי מה שכתבו הספרים הקדושים שכל אדם נברא למצווה מיוחדת לחלקו לתקנה בתכלית השלימות. אכן הבחינה לידע לאיזה מצוה נברא הוא על ידי שמרגיש בנפשו באיזה מצווה נפשו חפיצה ומשתוקקת לעשותה יותר משאר מצוות, ואחר שיגמור המצוה בתכליתה שוב אין לו מה לעשות בעולם הזה ומסתלק אל עולם העליון (עיין בהקדמת חתם סופר).

ולזאת כאשר אמו של רבי טרפון הפליגה כל כך במצות כיבוד של רבי טרפון, נכנס פחד בלב החכמים ו"ל אולי לכך נולד רבי טרפון ואם כן כבר קיים המצווה בתכליתה, ושוב אין צריך לחיות עוד. ולכן אמרו החכמים בהפלגת דברים, אפילו אם אלף פעמים יעשה ככה עדיין לא הגיע לחצי הכיבוד שבתורה ולכן צריך להשאר עוד בעולם הזה לקיים המצוה שלתכליתה נברא, וד"ל.

ועל פי זה התבונן בכוונת חותנו ה"ה מרן האלוקי זי"ע כי כאשר אביו הגאון הצדיק הפליג לפניו את גודל לימודו, השיב לו: "אויך מיר גילערנט", והיינו שעדיין לא התחיל כלל ללמוד וצריך עוד לחיות ללמוד וללמד, אשר בזה היה מעורר רחמים עליו".

25. דף טז.

26. ויחי, פרשה ק סי' ז.

עד כדי כך שאמרו חכמים²⁸: "לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו". מסתבר שגם רבי גוריון נעל סנדליו כיון שהיה רגיל בכך, ובפרט שהרי הוא יצא מביתו לקראת רבי יונה ושמה חשש מפני הצינה.

על בסיס מה החליט רבי יונה שכל מטרת רבי גוריון בלבישת הסנדלים היא כדי להורות הלכה, מה שהביא את רבי יונה לדבריו הקשים. שמא מעולם לא עלתה על דעתו של רבי גוריון כזאת ומטעמי נוחות גרידא נעל את הסנדלים. מה גם שאין דעה האוסרת את נעילת הסנדלים שנאמר שהנעילה היא חיווי דעה בענין זה²⁹.

שמועות מפיו

עלינו גם לתת את דעתנו למה שנראה כניסוח חריף של רבי יונה בהגדרתו את רבי גוריון בכינוי: 'אדם קטן'. גם למי שזכאי בצדק להגדרה לא מחמיאה זו, אין זה מן הראוי להעליבו ולכנותו כך. ובפרט שכלל הידוע לנו, רבי גוריון כלל לא היה 'בר נש זעיר'; אדרבה, דברי תורה ושמועות מובאים ממנו בשני התלמודים.

צא ולמד בתלמוד הבבלי במסכת שבת³⁰: "דאמר רבי גוריון, ואיתימא רב יוסף ברבי שמעיה: בזמן שהצדיקים בדור צדיקים נתפסים על הדור, אין צדיקים בדור תינוקות של בית רבן נתפסים על הדור".

ובתלמוד ירושלמי במסכת מעשר שני³¹: "רבי גוריון בשם רבי יוסי בן חנינא דברי ר' טרפון אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים".

לכבדו וליקרו כרום מעלתו. לא לכל אדם מן השוק המתאבל על אחד מקרוביו היה רבי יונה טורח לבקרו. דווקא לרבי גוריון ודווקא מחמת חשיבותו, הבין רבי יונה ששורת הדין נותנת שילך לנחמו. אם כן, מה קרה לפתע שנהפכה הקערה על פיה ורבי יונה מצא לנכון לקנטרו לרבי גוריון בדברים.

דומה שכלום לא היה מתרחש גם אם רבי יונה לא היה מגיב על נעילת סנדלים זו. הרי הדבר לא אסור על פי הלכה, ואדרבה יש כאלה שמחייבים זאת. רבי גוריון עצמו לא אמר ולא כלום על כוונותיו הנסחרות בנעילת הסנדלים, כך שגם אם אכן התכוון רבי גוריון להורות הלכה כזו, אין זה מחייב עדיין את רבי יונה לומר לרבי גוריון מילים קשות אלו.

יהיו שגם יפלאו על העיתוי הלא כל כך מתאים. אפילו אם נאמר שרבי יונה הגיע למסקנה שאסור לשתוק מול מחשבתו של רבי גוריון להורות הלכה באמצעות מעשיו, לא היה רבי יונה צריך לומר זאת לרבי גוריון מיד ועל אתר. הרי לא ניתן להתעלם מכך שרבי גוריון היה בתקופה קשה בחייו - ימי אבלות על קרוב משפחתו. בזמן כזה שהמת מוטל לפניו, בוודאי שהמשכיל בעת ההיא ידום. מדוע לא יכלה התוכחה להמתין עד אחרי ימי השבעה²⁷.

ויקה מנעלים לרגליו

אני אף מוסיף ומסתפק האם בכלל התכוון רבי גוריון להורות הלכה בנעילת סנדליו. דרכם של אנשים מן הישוב להלך כשסנדלים ברגליהם,

27. כך כתב בספר 'עלי תמר' הנזכר למעלה: "וקשה, רבי גוריון הוא באבלותו ורבי יונה בא לנחמו ולבסוף מצערו ומעליבו בצורה קשה שהוא בר נש זעיר. ויותר קשה דבאמת נראה דההלכה היא כן, דהרי רב ושמואל סוברים דנעילת סנדל רשות".

28. שבת קכט..

29. ב'עלי תמר' (שם): "קשה, ומנין ידע רבי יונה שהוא התכוון שילמדו ממנו הלכה למעשה, שמא לא היה לו כל כוונה בזה רק שעשה כן לעצמו, ומאין היסוד לדבר נגדו קשות".

30. דף לג:.

31. פ"ב ה"ב.

איך מצינו לפעמים קנטורים וזלזולים בש"ס כענין 'כד ניים ושכיב רב אמר להא שמעתתא' הנאמר בכמה דוכתי וכהנה רבים".

בעל 'חוות יאיר' מאריך לתרץ לשואל כמה וכמה מאמרי חז"ל המוקשים בשאלה זו, אולם אין ענין לאף אחד מן התירושים שם עם השאלה אשר עליה אנו דנים כעת בטיב דבריו של רבי יונה לרבי גוריון. אין כאן קנטור בתוך משא ומתן של הלכה וכיוצא בזה, אלא דברים העומדים בפני עצמם אשר בוודאי נועדו להעביר מסר מסוים שעלינו לדעת מה הוא.

החרב שלופה

הנראה לענ"ד בביאור דברי הירושלמי על פי חידושו של ה'אבני נזר' וה'שפת אמת' דלעיל ובהקדם דברי הירושלמי באותו פרק³⁸:

"שכל אותה השנה [של האבילות] הדין מתוח כנגד המשפחה. דאמר רבי יוחנן כל שבעה החרב שלופה; עד שלשים היא רופפת; לאחר שנים עשר חדש היא חוזרת לתערה. למה הדבר דומה לכיפה של אבנים כיון שנתעררה אחת מהן נתעררו כולן".

במשך ימי השבעה, חרבו של מלאך המוות שלופה מתערו והיא נמצאת בידו מוכנה ומזומנת להרוג את האבלים. אדם גדול ורם מעלה כרבי גוריון שיש לו את הפוטנציאל להשלים במהרה את עבודתו הרוחנית בעולם, נמצא איפוא ב'קבוצת סיכון' מיוחדת הקרובה להנוק מהחרב השלופה.

ראה רבי יונה את רבי גוריון וחפץ ללמד עליו זכות שישאר בחיים ולא יזוק מאותה חרב

ובמסכת מגילה³²: "רבי גוריון אמר: מוגדלאי שאלון לרבי שמעון בן לקיש מהו ליקח אבנים מעיר זו ולבנות בעיר אחרת". ובמסכת גיטין³³: "וכמה הם רבים רבי גוריון בשם ריש לקיש שלשה בני אדם". ובמסכת נזיר³⁴: "דאמר רבי גוריון בשם רבי יוסי בן חנינה: לא אמר ר' יודה אלא בטומאה ישנה שיכול לומר נטמאתי וטהרת".

אתה הראת לדעת שמסדרי הש"ס הביאו משמועותיו היקרות של רבי גוריון, והרי זה ראי"ה מהימנ"א ש'אדם גדול' היה ולא 'בר נש זעיר' ח"ו. מעתה גם מתחדדת השאלה: אם מסדרי הש"ס סמכו על רבי גוריון הן בדברי הלכה והן בדברי אגדה, מדוע היה ברור לרבי יונה שאין יכולים לסמוך על רבי גוריון הלכה למעשה.

איך מצינו לפעמים קנטורים וזלזולים בש"ס

חשוב להדגיש את הידוע והברור שכל מעשי ודברי חכמינו ז"ל, התנאים והאמוראים 'הראשונים כמלאכים', נעשו על טהרת המוסר וכל מדותיהם היו מתוקנות להפליא, ואין לנו כל השגה במלאכי עליון אלו, אלא שתורה היא וללמוד אנו צריכים ולכן עלינו להבין פשרה של תעלומה זו.

מכיון שעל פניו נראה שמצאנו בדברי חז"ל כיוצא בזה כהנה וכהנה, שנאמרו דברי זלזול מאחד על חבריו, הנני להעתיק בכאן את אשר נשאל בענין זה הגאון רבי יאיר חיים בכרך בספרו הנודע 'שו"ת 'חוות יאיר'³⁵:

"אלה נשאלתי אחר ד'דברי חכמים בנחת נשמעין"³⁶, ונאמר במשנה³⁷ 'יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך',

32. פ"ג ה"א.

33. פ"ה ה"ו.

34. פ"ח ה"א.

35. סימן קנב.

36. קהלת ט יז.

37. אבות פ"ב מ"י.

38. מסכת מועד קטן פ"ג ה"ז.

כי השלים כבר עבודתו בקודש ותפקידו בהאי עלמא - ולכן נתחכמו זקני בית שמאי להמשיך עבורו שעדיין לא קיים מצות סוכה מימיו, ואם כן עדיין צריך הוא להשאר בחיים כדי לקיים מצות סוכה".

כששמע הרב רח"א ממונקאטש דבר תורה זה קלסיה עד למאוד באומרו להרב מוויידטשקא: 'הלא זה חלקכם בתורה'⁴⁰.

הלוא על זה ישתומם כל עובר וקורא כפשוטו **המעייין** בספריו של הרב ממונקאטש ימצא כי רעיון זה שגור היה בפיו והוא מביא זאת פעמים רבות בספריו השונים לבאר בהקדם רעיון זה כמה וכמה מאמרי חז"ל. נביא כאן דוגמא כיוצא בדבר מהמדובר לעיל⁴¹.

כך שנינו במסכת סנהדרין⁴²:
 "אמר רבה בר בר חנה: כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו. אמר להן: חמה עזה יש בעולם. התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: למה אתה משחק. אמר להן: וכי מפני מה אתם בוכים. אמרו לו: אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה. אמר להן: לכך אני משחק, כל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדביש אמרתי שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו, ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח. אמר לו: עקיבא, כלום חיסרתי מן התורה כולה. אמר לו: לימדתנו רבינו 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא'⁴³."

באופן פרדוקסלי עונה רבי עקיבא לרבו את ההיפך מן המתבקש ממנו. רובם ככולם של תלמידי

שלופה, ובחכמתו הרבה אמר כדרך שאמרו החכמים על רבי טרפון: "עדיין לא הגיע לחצי כיבוד", וכפי שביאר לנו האבני נזר שכל זה היה כדי להשאירו בחיים "כיון שלא קיים עדיין כראוי מצוות כיבוד, אם כן צריך עוד לחיות לקיים יותר כראוי".

אף רבי יונה ידע היטב את גודל מעלתו של רבי גוריון שאדם גדול הוא ובוודאי ראוי לפסוק הלכה למעשה על פי הנהגותיו והליכותיו בקודש, אלא שאמתלה מצא כדי להשאירו בעלמא הדין. היינו טעמא שאמר לו רבי יונה 'בר נש זעיר את' - עדיין אתה אדם קטן ויש לך הרבה מה להוסיף וללמוד בעולם הזה, ומכח אלה הדברים ינצל רבי גוריון מסכנת המיתה האורבת לאבלים ולו במיוחד.

לא קיימת מצות סוכה מימין

ידידי הנעלה הגאון רבי יחיאל בויס מספר מפי השמועה³⁹ על רבה של קהילת וויידטשקא אשר הוא היה אומר לפרש במתכונת זו את המסופר במשנה במסכת סוכה (כח):

"מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורנית ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הביתו אמרו לו: אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימין".

על זה אמר הרב הנ"ל:

"כאן ישתומם כל העובר, למה מצאו להעיר לו בסכינא חריפה כזאת בעת מחלתו שלא קיים מצות סוכה מימיו. אלא הוא הדבר האמור, דכשראו שרבי יוחנן בן החורנית חולה, חששו שאראלים אוחזין בארון הקודש לאמור

39. בטאון 'צאנז' גליון רנח.

40. הרב בויס הוסיף בגליון 'צאנז' שם וביאר לפי זה את העובדא עם הרה"ק רבי חיים מצאנז זיע"א שבאה אשה אחת לפניו והזכירה את בנה להתפלל ולהעתיר עבורו, והתפארה בפניו שבנה לומד יומם ולילה. מיד שאלה הרה"ק מצאנז: האם בשינתו הוא גם כן לומד והאם בשעת אכילתו הוא גם כן לומד, וסיים ואמר: עלי אפשר לומר שהנני לומד יומם ולילה. אף הגה"ק מצאנז נתכוון להציל ממוות את נפשו של אותו צורב, שכן אם הוא לומד יומם ולילה, שמא כבר השלים עצמו בעולם, ולכן זלזל בו והמשיך עליו אורך ימים ושנות חיים.

41. 'דברי תורה' ח"א אות נג.

42. דף קא..

43. קהלת ז כ.

הזה, על כן שולח אחרי היהודי ומדבר עמו דברי תורה ועבודת ה', והיהודי הוא עילוי גדול חריף ועמקן ושומע ממנו בכל עת עצות בדרכי ה' מחודשים שנמצא שצריך לחיות עוד להשלים הדרך ששמע ממנו כעת בתוך דיבוריו עמו. כן הגיד המגיד הקדוש לבניו הקדושים זי"ע⁴⁴.

וזהו יש לפרש בעת שחלה רבי אליעזר והיה מסוכן כל כך ואמר שלא חסרתי מן התורה כולה (לקיימה) אם כן נמצא שהגיעו זמנו להסתלק מן העולם הזה שכבר השלים נפשו כנ"ל, על כן רבי עקיבא בעומק חכמתו ענה ואמר: כתיב 'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', וכתוב בספרים דהיינו 'אשר יעשה טוב' - מצוות ומעשים טובים 'ולא יחטא' - בהם, היינו שחיסר עוד בכוונתם לפי מה שצריכין לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, כי לזה אין שיעור בדרכי עבודת ה', אבל לא שיחטא דווקא בעבירה כנודע.

וזהו שאמר רבי עקיבא כיון דכתיב אין צדיק בארץ וגו' כנ"ל שלא יחסר בעבודת ה', היינו טוב שעושה שאינו עוד בשלימות כראוי לפי ערך הנעבד יתברך שמו כי גבהו דרכיו לאין חקר, ולפי זה לא השלים עוד נפשו וצריך עוד לחיות בעולם הזה (וכנ"ל בשם היהודי), על כן הגיד זה לטובה⁴⁵.

בדרך אגב למדנו גם מה היתה העצה אחרת שנתן לעצמו המגיד מקאזניץ כדי שיהיה

רבי אליעזר בכו על מצבו הטראגי של רבם, ואילו רבי עקיבא משחק. וכשרבי אליעזר שואל את רבי עקיבא האם הוא חיסר מן התורה, הוא עונה לו בתשובה שנראית כעוקצנית.

יש בכך תימה רבתי 'שכל אלו תלמידיו כנוזר יכבדו את רבם החולה בדרכי הכנעה וחיבה וכשבח רבם, והוא רבי עקיבא הגיד לו שטוב לו יסורים שמכפרים עליו, הלוא על זה ישתומם כל עובר וקורא כפשוטו'. מה גם שבעת החולי צריכין ללמד זכות על החולה כמו שרבי אליעזר המליץ על עצמו, ומה היה לו לרבי עקיבא לענותו שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא.

לא השלים עוד נפשו וצריך עוד לחיות

את התשובה לשאלה זו מוצא הרב ממונקאטש עם הרעיון הנזכר שהבאנו לעיל בשם ה'אבני נזר' וה'שפת אמת':

"ויש לפרש על פי המקובל בידינו מעשה מהגאון הקדוש היהודי מפרשיסחא זי"ע אשר הגאון הקדוש המגיד מקאזניץ זי"ע שהיה זקן מופלג וחלש, ובכל עת שגברה חולשתו שלח אחרי היהודי הקדוש לבוא אליו בעגל"ה ובזמן קרוב מפרשיסחא לקאזניץ לבקר.

והגיד המגיד הקדוש הטעם לאשר הוא זקן והשלים נפשו כבר ונמצא שכבר הגיע זמנו להסתלק מן העולם

44. השוה להמסופר בספר 'לפיד האש' - תולדותיו של האדמו"ר רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם מצאנו קלויזנבורג זצ"ל (ח"ב עמוד תתכג), שבמוצאי יום תענית עשרה בטבת בשנת תשמ"ג, בא לבקר האדמו"ר רבי שלום נח מסלונים זצ"ל במעונו אשר בקרית צאנו בירושלים. פנה האדמו"ר מצאנו אל האדמו"ר מסלונים והתנצל כי הדיבור קשה עליו מחמת חולשתו, על כן הוא מבקש מהאורח החשוב שיאמר דבר מה.

פתח האדמו"ר מסלונים וסיפר לפניו: מעשה בהרה"ק רבי ישראל מקאזניץ בעל 'עבודת ישראל' אשר למרות היותו חלוש וידוע חולי כל ימיו, הפליג והגיע לזקנה ושיבה שלא כדרך הטבע. שאלו אותו תלמידיו כדרך ששאלו בגמרא (מגילה כח.) את רבי נחוניא בן הקנה 'במה הארכת ימים'.

סח להם המגיד: אימתי משלים אנוש את חייו, הוי אומר: ברגע שסיים את תפקידו עלי אדמות. הרי לכל אדם יש תפקיד בחיים. ואנכי, כל אימת שהשלמתי את תפקידי והתקרב יומי, הייתי מקבל על עצמי תפקידים נוספים ומשימות חדשות בעבודת הבורא, וממילא לא היתה אפשרות לקחתני מן העולם, כיון שעוד היה לי מה לפעול למען כבוד שמים בעלמא הדין.

לשמע הדברים נהרו פני האדמו"ר מצאנו והפיקו שמחה. לכשיצא האדמו"ר מסלונים מעל פניו, לחש האדמו"ר מצאנו למשמשו: הנמצא כזה איש חכם ונבון אשר הטיב כל כך בדיבוריו המעטים לקלוע אל המטרה.

45. שם אות נה, וראה באות נו שהביא דברי הירושלמי בקידושין עם דברי האבני נזר המובאים בהקדמת ספר 'אהל תורה'.

להיות נחבא אל הכלים ולהשאר מוצנע ומוסתר מעין רואים, הוא מצא עוז לסרב בתחילה לקבל את המינוי, בנמקו בענוות חן כי הוא אינו ראוי לאותה איצטלה.

האדמו"ר מבעלזא שכנעו לקבל על עצמו את המשרה הנכבדה באומרו לו שמקובל הוא שכל אדם מוטל עליו סכום מצוות לעשותן בעולם הזה, ולאחר שמקיימן מסתלק הוא מן העולם - אלא שחבל על אנשים רמי מעלה כאלו שיסתלקו מהר מן העולם.

העצה לפעול להם אריכות ימים מרומזת בדברי הפסוק⁴⁸: "חזיתי איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב" - אם ראית איש מהיר במלאכתו אשר סיים את תפקידו ועליו להסתלק מן העולם, הרי שצריך אתה להטיל עליו את המשימה של 'לפני מלכים יתיצב' - לעסוק בצרכי הציבור ובשתדלנות לפני מלכים ושרים, ובזה יאריך ימים על האדמה.

דברים אלה נכנסו אל לבו של רבי שמעון סופר, והוא קיבל את ההצעה הנכבדה לעמוד בראש הארגון הנודע 'מחזיקי הדת'⁴⁹.

ואשרו למי שחתמו ימיו מהרה

בנותן טעם לשבח להשלים את המסופר לעיל עם הידיעה כי רבי שמעון סופר עצמו מאריך בנידון זה בטוב טעם, במאמרו המפורסם 'פתוחי חותם' שנדפס כהקדמה לחלק יו"ד מספר השו"ת של אביו ה'חתם סופר'. במאמרו זה הוא מביא את משנת אביו⁵⁰ שהעצה למי שסיים את תפקידו בעולם הזה, היא לקבל על עצמו להתמסר לחינוך דור העתיד, וכדלהלן.

ב'אגרת המוסר' ששלח רבינו הרמב"ם לבנו רבי אברהם הוא כותב בין השאר:

לו 'עבודה מחדש' ובזה יאריכו ימיו, אשר האבני נזר כשסיפר זאת בעת הלויית השפת אמת סתם ולא פירש מהי.

והקרבתם מנחה חדשה לה'

האדמו"ר רבי מנחם מנדל האגער מווישאווה בספרו 'שארית מנחם' (פּרשׂת אַמור), הביא גם הוא את המעשה הנזכר שהמגיד מקאזניץ לעת זקנותו היה מזמן אליו את היהודי הקדוש למען ימציא לו דרכים חדשים בעבודת השי"ת, ועל ידי זה היה נמשך לו חיות חדשה כדי שיוכל לעבוד באותם דרכים חדשים.

בזה הוא מטיב לכאר את מאמר הכתוב⁴⁶: "שבע שבתות תמימות תהיינה. עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'". 'שבע שבתות' הרי הן רמז על שנות האדם - שבע עשירות שנים, וכמאמר הכתוב⁴⁷ "ימי שנותינו בהם שבעים שנה". וזהו 'תספרו חמישים יום' לבד מעשרים שנה הראשונות של חיי האדם שאין מענישים עליהם בבית דין של מעלה.

ונותנת התורה הקדושה עצה לעלות בחכמה ולהאריך ימים ביותר על ידי "והקרבתם מנחה חדשה לה'" שיקח דרך חדשה בעבודת הבורא ובזה זוכים להאריך ימים כדי לעבוד את השי"ת באותה הדרך החדשה.

איש מהיר במלאכתו

כשייסד האדמו"ר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זצ"ל את ארגון 'מחזיקי הדת', בחר בהגאון הנודע רבי שמעון סופר זצ"ל, בנו של רבינו ה'חתם סופר' זיע"א, לעמוד בראש הארגון. מכיון שמינוי זה עמד בניגוד לרצונו של רבי שמעון

46. ויקרא כג טו-טז.

47. תהלים צ י.

48. משלי כב כט.

49. אדמו"רי בעלז, קלפהולץ, ח"ב עמוד פו.

50. השוה להנדפס ב'תורת משה' פרשת כי תבוא ד"ה והותירך.

דשנים ורעננים יהיו, הרי בלי ספק הם השלימו את המוטל עליהם, ואריכות ימים של אלו על שום מה.

"אמור מעתה - מתרץ ה'חתם סופר' - כי בוודאי הם מצד עצמם כבר חתמו ימיהם, ואריכות ימים שלהם אינה לטובת עצמם, כי כבר שלמו ימיהם מצד כשרון נפשם, רק השם יתברך מניחם עוד על האדמה לטובת זרעיהם וצאצאיהם ותלמידיהם, שיהנו מאורם וישלימו גם הם נפשם, ואין זה טלטול וטרדה להנפש, כי זכות הוא לה להשפיע מאורה לזולתה".

ובזה הוא מוסיף ומפרש את מאמר הכתוב⁵³: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. והותירך ה' לטובה בפרי בטןך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיך לתת לך".

זאת הברכה אשר ברך ה' את עמו ישראל, שגם אחרי שישלימו נפשם בעולם ושם ה' כבר נקרא עליהם, מכל מקום יוסיפו לחיות - 'והותירך ה' לטובה' בעולם הזה בלי טרדת הנפש 'בפרי בטןך' בעבור הבנים לגדלם ולחנכם על דבר אמת⁵⁴.

מעשה בתלמיד אחד

חידושו הנפלא של ה'חתם סופר' יכול להעמידנו בקרן אורה בביאור דברי הגמרא במסכת שבת, ולתרץ לנו קושיה עצומה שנתחבט בה הגאון

"ודע בני כי האדם המסכן בזה העולם השפל הנבזה - אין לו מנוחה בו, ואשרו למי שחתמו ימיו מהרה בלא טרדת נפשו".

בשפה ציורית מקדים רבי שמעון סופר ומסביר בשם אביו את עומק כוונת דברי הרמב"ם שאשרי חלקו של מי שמסיים במהרה את ימיו בעולם הזה:

"ותוכן כוונתו הוא כי עיקר היות האדם בעולם הזה הוא רק הכנה להגיע לחיי הנצחיי בעולם הבא, וכמו שאמרו חז"ל⁵¹: 'התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין'. והכנה זו היא כשרון מעשה המצות ושלמות הנפש, ואין שיעור להשלמה ההיא בזמן כי אם הכל תלוי בהשתדלות האדם, והיה כאשר ירים השכל את ידו וגבר הנפש על החומר ושבה כנעוריה בית אביה בקוצר ימים, אך אם יניח השכל את ידו וגבר החומר לעשות חיל בימי נעוריו, תצמח מזה רעה להנפש כי צריכה להיות טרודה בעולם השפל הזה וכהבליו ימים רבים, כשבעים שנה ולפעמים יותר עד שיתקן האדם את אשר עיות, ויפה כתב הרמב"ם ז"ל 'אשרי למי שחתמו ימיו מהרה בלי טרדת הנפש'⁵².

והותירך ה' לטובה בפרי בטןך

מעתה יש להתפלא לאידך גיסא, אם אכן כך כיצד מצאנו חסידים ואנשי מעשה, צדיקים וישרים, אשר הם מאריכים ימים, עוד ינובון בשיבה

51. אבות פ"ד משנה טז.

52. עוד בענין זה מצאתי להגאון רבי שאול בראך מקאשוי במספר המר שערך על חתנו רבי מרדכי שטרן ז"ל שנלב"ע בקציו"ש לפרש בזה ענין "הצור תמים פעלו", והוא לו נדפסה בספר חתנו הנ"ל 'רב חסד' (ווראנוב תרצ"ה. עמוד 92): "והנה האדם נקרא 'פעולתו' יתברך כמאמר הפייטן 'והגוף פעלך', ויפה אמר אל תתמה אם צדיק מת בבחרות שנותיו שהוא היותר נפלא בעיני בני אדם, לזה אמר 'תמים פעלו' שכבר השלים עצמו בכל מיני שלימות, לכך בא יומו ואשרי לו שחתם ימיו במהרה".

53. דברים כח י-יא.

54. וראיתי שפירשו בזה מאמר הכתוב (תהלים צב טו): "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו" - מה שאנו רואים שהצדיקים מאריכים ימים בעולם הזה על אף שכבר השלימו עבודתם הוא כדי "להגיד כי ישר ה'" שהמה מלמדים ומגידים לאחרים את גדלות ה' ורוממותו. גם פירשו בזה הא דתנינן במסכת אבות (פ"ג מ"א): "ודלא יליף קטלא חייב" שאין זה עונש כי אם מציאות שמי שהשלים עבודתו ומאידך גיסא אינו מלמד לאחרים, הרי שאין לו מה לפעול יותר בעולם הזה.

הרבה' סיים את העבודה שהוקצבה לו בעולם, וא"כ מסיים ה'דברי שאול' את שאלתו: מפני מה לא נענתה האשה עם תשובה זו כהסבר לקיצור ימי בעלה, ויעו"ש מה שתירץ.

לדידן, נוכל לתרץ קושיא זו עם יסודו של החתם סופר, שאף באופן שהאדם סיים את פעלו בעולם אם הוא מצוה את בניו ואת ביתו לשמור דרך ה' ומחנכם באורחות יושר, מתקיים בו מקרא שכתוב: "והותירך ה' לטובה בפרי בטןך" ומוסיפים לו שנות חיים למען חינוך דור העתיד.

ידעו חכמי ישראל שתלמיד זה הניח בנים אחריו שלא הספיק לגדלם ולחנכם, ואי משום הא שהשלים עבודתו היה לו להאריך ימים עבור בניו כשכר פרי הבטן, ומהאי טעמא לא יכלו לתרץ ולתלות את מותו בחצי ימיו בסיבה זו שהרי כנגד זה ישנו את סיבת הבנים שבגינה היה ראוי שיאריך ימים, עד שדרשוהו בענין אחר וכמבואר שם בגמרא.

בעל ה'שואל ומשיב' בספרו 'דברי שאול'⁵⁵. כך שנינו⁵⁶:

"תני דבי אליהו: מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה ומת בחצי ימיו והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואמרה להם כתיב בתורה 'כי הוא חיך ואורך ימך' בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו, ולא היה אדם מחזירה דבר".

לכאורה מה מקום יש לשאלתה של אשת התלמיד על דבר מות בעלה בחצי ימיו, בעוד שדברי הירושלמי ברור מללו: "יגע רבי בון בתורה לעשרים ושמונה שנה מה שאין תלמיד וותיק יכול ללמוד למאה שנה", וכדברי המפרשים שיגיעתו זו של רבי בון היא שקיצרה את ימיו שכן השלים את מלאכתו בעולם.

נמצא שאדרבה היא הנותנת, והתלמיד 'ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים

וחשבתי להוסיף ולפרש בזה הא דתנינן במסכת אבות (פ"ו מ"ח) שהזקנה והשיבה 'נאה לצדיקים ונאה לעולם' - אימתי הזקנה והשיבה 'נאה לצדיקים', כשהוא 'נאה לעולם' והם מאירים על כל העולם כזיו מעשיהם ותלמידיהם רואים ולומדים ממעשיהם הטובים, אזי נאה להם להשאר בעולם גם לאחר שהשלימו עבודתם.

55. חידושי אגרות קידושין דף לט ד"ה אין לך מצוה.